

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ AUDITINI O‘TKAZISH TARTIB HAMDA ULARNI QO‘LLASH USULLARI

Bo‘lim boshlig‘i Nazarov Sunnatulla
Toshkent shahar davlat soliq boshqarmasi

Annotatsiya: maqolada soliq auditining nazariy masalalari yoritilgan.

O‘zbekiston Respublikasining yangi Soliq Kodeksiga kiritilgan soliq auditi normasining mohiyati ochib berilgan. Soliq auditini xorijiy mamlakatlarda tashkil qilish va o‘tkazish bo‘yicha tajribasi keltirib o‘tilgan. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 9 dekabrda “2020 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining davlat budjeti to‘g‘risida” gi O‘RQ-589-sonli va 2019 yil 30 dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ-599-sonli qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 10 iyulda PQ-4389-son “Soliq ma‘muriyatchiligini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi va 2019-yil 30-dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining “2020 yil uchun O‘zbekiston Respublikasining davlat budjeti to‘g‘risida” gi qonuni ijrosini ta‘minlash choratadbirlari to‘g‘risida” qarorlari mamlakatimizda soliq budget siyosatini takomillashtirishda asos bo‘ladigan me‘yoriy-huquqiy hujjatlar bo‘lib hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: moliyaviy nazorat, soliq tekshiruvlari, audit, soliq auditi, auditning xalqaro standartlari, dalolatnoma, xulosa, qaror.

O‘zbekiston Respublikasining yangi Soliq Kodeksiga kiritilgan soliq auditi normasining mohiyati ochib berilgan. Soliq auditini xorijiy mamlakatlarda tashkil qilish va o‘tkazish bo‘yicha tajribasi keltirib o‘tilgan. Respublikamizda bugungi kungacha olib borilgan islohotlar barcha sohalarni qamrab olib, sohalarning rivojlanishib borishiga sabab bo‘ldi. Ayniqsa, har bir faoliyat turi bo‘yicha me‘yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilib, sohaning uslubiy ta‘minoti yaratib berildi. Jumladan, soliq auditorlik faoliyati bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar bugungi kunda audit bo‘yicha yetarli uslubiy ta‘minot mavjudligini ko‘rsatmoqda. Mazkur soha bo‘yicha qabul qilingan qonun va qonunosti hujjatlari sohaning uslubiy ta‘minoti yaratilganligidan dalolat beradi.

Soliq auditini o‘tkazish jarayonida Soliq kodeksiga, Vazirlar Mahkamasning 2021 yil 1 yanvarda 1-son qarori bilan tasdiqlangan Soliq tekshiruvlarini tashkil etish va o‘tkazish tartibi to‘g‘risidagi nizomga va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga rioya qiladilar. Bundan tashqari, soliq auditini o‘tkazishda tekshiruvchi, soliq to‘lovchining buxgalteriya, moliya, statistika, bank hamda boshqa hujjatlari, ma‘lumotlari, soliq va moliyaviy hisobot ma‘lumotlari bilan mos kelishini o‘rganishi, bunda sotilgan tovarlar va ishlab chiqarilgan mahsulotlar realizatsiyasi hamda bajarilgan ishlar hajmining soliq hisobotlarida to‘liq aks ettirilishiga alohida e‘tibor qaratishi lozim bo‘ladi. Tekshirilayotgan soliq to‘lovchi mansabdor shaxslarining yaqin qarindoshlari bo‘lgan davlat soliq xizmati organlari xodimlarining mazkur soliq to‘lovchilarda soliq tekshiruvini o‘tkazishi mumkin emas. Auditini boshlashdan oldin manfaatlar to‘qnashuvi (soliq xodimi va soliq to‘lovchi bir-biri bilan yaqin aloqada bo‘lishi yoki bir-biri bilan qarindoshlik aloqasi mavjudligi) vujudga kelganda yoki kelishi mumkin bo‘lgan hollarda soliq auditini o‘tkazishga jalb qilingan xodim bu haqda o‘zining bevosita rahbariga ma‘lum qilishi va bunday holat vujudga kelganda tegishli rahbar tomonidan soliq auditini o‘tkazishga boshqa xodimni jalb qilinishi lozim bo‘ladi. Soliq auditi boshqarmasi xodimlari tomonidan mazkur nomzodlar bo‘yicha 10 kun muddatda o‘rganish o‘tkaziladi. Bunda soliq xavflari mavjudligi yoki mavjud emasligiga e‘tibor qaratiladi. O‘rganish natijasi bo‘yicha soliq auditi o‘tkazilishi lozim bo‘lgan nomzodlarni sohalari kesimida jamlanadi va tegishliligi bo‘yicha hududiy soliq organlariga yuborilib, agar yuqori xavf darajasi tasdiqlanmagan soliq to‘lovchilar ro‘yxati asoslanirilgan ma‘lumotlar bilan birga Soliq auditi boshqarmasi xodimining xulosasi asosida Xavfni tahlil qilish va soliq to‘lovchilarni segmentlash departamentiga qaytarib yuboriladi.

Soliq auditining asosiy bosqichlariga quyidagilar kiradi:

soliq auditiga dastlabki tayyorgarlik ko‘rish;

soliq auditi jarayoni;

solliq auditi dalolatnomasini rasmiylashtirish tartibi.

Solliq auditi o'tkazilishi lozim bo'lgan nomzodlar bo'yicha tekshiruvchi dastlabki o'rganish o'tkazadi va solliq auditini o'tkazish rejasini tuzadi. Bunda e'tiborni quyidagilarga qaratishi lozim:

solliq va moliyaviy hisobotlar, shuningdek solliq to'lovchilar tomonidan solliq organiga taqdim qilingan boshqa ma'lumotlar;

offshor xududlarda hisob raqamlari mavjudligi;

olib kirilayotgan tovarlar qiymati to'g'risidagi bojxona ma'lumotlari;

kameral va sayyor solliq tekshiruvlari natijalari;

solliq to'lovchining ta'sischi tomonidan tashkil etilgan boshqa tadbirkorlik sub'ektlari bilan o'zaro munosabatlari;

ko'chmas mulkka egalik qilish va sho'ba (filiallar)ning mavjudligi;

xorijiy davlatlarning vakolatli organlari tomonidan o'zaro axborot almashish to'g'risidagi bitimlar doirasida taqdim etiladigan axborot;

veb-saytlar, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa axborot tizimlaridan olingan ma'lumotlar;

sudlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan taqdim qilingan solliqqa oid huquqbuzarliklar to'g'risida ma'lumotlar;

jismoniy va yuridik shaxslarning sodir etilgan solliqqa oid huquqbuzarliklar to'g'risidagi murojaatlari;

solliq to'lovchi tomonidan statistika organlariga taqdim etiladigan hisobotlardagi ko'rsatkichlar va solliq organlariga taqdim etiladigan hisobotlar o'rtasidagi aniqlangan tafovutlar to'g'risida ma'lumot;

solliq organlarida mavjud dasturiy mahsulotdan foydalangan holda davlat organlari, muassasalar va tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar. Tekshiruvchi solliq organlarida mavjud bo'lgan ma'lumotlarni tahlil qilgan holda, nazorati solliq organlariga yuklatilgan boshqa masalalar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'playdi.

Bir kunlik firmalar'da 10 kunda yirik pul aylanmalarining chegara miqdori 1,0 mlrd.so'mdan oshgan sub'ektlarning hisob raqamidagi pul aylanmalari to'g'risida to'liq ma'lumotlarni kunlik onlayn tarzda olish taklif etiladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Solliq kodeksi- Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.
2. Hotamov K.R." (2016) Bilvosita solliqlar hisobi, tahlili va auditini takomillashtirish" dissertatsiya i.f.d., T.: 136 b. (Khotamov K.R. (2016)